

FORMAREA PARADIGMELOR DE ADMINISTRARE ANTICRIZĂ A FINANTELOR CORPORATIVE: ABORDARE EVOLUȚIONISTĂ

*Olga Ostrovska, candidat în științe economice,
Vadim Ghetiman, conferențiar universitar la Catedra Finanțele Întreprinderii,
Universitatea Națională Economică din Kiev*

Abstract. *The conceptual frameworks of formation of a new corporate finance management paradigm in the presence of traditional concepts are examined in the article. It is validated that the concepts of corporate finance management should be considered as the theoretical foundation of crisis financial management of business entities. The efficiency of the interaction between traditional and innovative paradigms of financial crisis management is substantiated upon the research of the evolution of corporate finance science. The author's understanding of the scientific paradigm and the substance of financial crisis management is stated in the article.*

Cuvinte-cheie: *paradigma științifică, finanțe corporative, administrare financiară anticriză, administrare preventivă, finanțe behavioriste (comportamentale).*

Enunțarea problemei

Bazele fundamentale de administrare a finanțelor corporative, la etapa modernă de dezvoltare a economiei mondiale și naționale, se schimbă considerabil. Globalizarea de piață, dezvoltarea inovațională și integrarea economiei Ucrainei și Moldovei în economia mondială necesită revederea concepțiilor preconceptuate de administrare a finanțelor subiecților de antreprenoriat. Drept consecință a influenței economiei informațional-inovaționale asupra transformării relațiilor financiare la nivel micro- a devenit creșterea riscurilor și a numărului de întreprinderi insolvabile din punct de vedere financiar.

Stabilitatea dezvoltării economice a unor state separate se caracterizează prin capacitatea subiecților naționali de gestiune să înfrunte amenințările globalizării de piață. Creșterea concurenței pe piețele internaționale financiare și de mărfuri constituie cauza necesității de a elabora și implementa noua paradigmă științifică de administrare a finanțelor corporative în concepția managementului preventiv. Cu toate acestea, formarea noii paradigme are loc în condițiile coexistenței și inter-pătrunderii concepției inovaționale și tradiționale anticriză.

Analiza publicației la subiectul cercetării

Definiția „paradigmă” a fost folosită, pentru prima dată în știință, de G. Bergman.¹ Însă, răspândirea definiției „paradigma științifică”, în practica desfășurării cercetărilor, s-a produs în urma publicației savantului T. Kuhn, în anii 60 ai secolului trecut. Drept paradigme, savantul subînțelegea „reușitele științifice recunoscute de toți, care, pe o anumită durată de timp, oferă comunității științifice modelul enunțării problemelor și soluționării lor”.² Astfel, paradigma conține în sine preceptele științifice, care au devenit, pentru cercetători, temeuri de bază ale cunoașterii, legi, principii și metode de studiu. Autorul articolului este unul din părtași, percepend paradigma științifică drept ansamblu al percepțelor teoretice și metodologice unanim recunoscute de lumea științifică, a metodelor tehnice și modalităților de soluționare a sarcinilor științifice concrete. O astfel de sarcină științifică urmează a fi recunoscută gestionarea anticriză a finanțelor corporative.

Orice paradigmă sub influența reorganizărilor în viața economică, socială și politică a societății are proprietatea de a se transforma, renova, modifica. Cu toate acestea, paradigma științifică în timpul formării sale trece prin trei faze:

- 1) neacceptarea paradigmei noi sau atitudinea sceptică față de ea, ca și față de una absurdă (paradigma există doar ca teorie nouă);
- 2) recunoașterea, când o cunoștință nouă (teoria, concepția) devine componentă obligatorie a științei, dobândind autoritate și devenind nemijlocit paradigmă;
- 3) perceperea noii paradigme de majoritatea savanților drept ceva rezonabil, cu toate acestea unii din ei, deja, se gândesc la schimbarea paradigmei.

Dezvoltarea cunoașterii are loc în urma schimbării paradigmelor, care nu doar se substituie reciproc, dar și lasă cunoștințe aparte pentru viitor. Considerăm drept premisă și condiție obligatorie a progresului științific păstrarea și reinterpretarea, de generațiile viitoare, a rezultatelor cercetărilor obținute de omenire,

¹ Словopedia. Новейший философский словарь // <http://www.slovopedia.com/6/207/770924.html>

² Kuhn, T.S. (1962), *The Structure of Scientific Revolutions*, University of Chicago Press.

în urma cărora au loc noi descoperiri științifice. Și cu toate că substituirea paradigmelor denotă o cunoaștere mai profundă a lumii, trebuie să cădem de acord cu opinia savantului I. Kornai, potrivit căreia „paradigma nouă în științele sociale nu trebuie neapărat să o substituie pe cea veche; pot coexista paradigme distincte”.¹ În legătură cu aceasta, se actualizează cercetările posibilităților de coexistență și eficiență a interacțiunii paradigmei tradiționale și inovaționale a administrării anticriză a finanțelor corporative, în condițiile instabilității economice permanente a Ucrainei și Moldovei.

Posibilitatea aplicării concepției paradigmelor nu doar în știință, ci și în afaceri, politică, cultură și în viața de zi cu zi, a fost fundamentată de J. A. Barker. Cercetările lui J. A. Barker au fost aprofundate și dezvoltate de E. Deming, P.F. Druker, J. E. Stigliț.

De problemele determinării structurii și naturii paradigmelor sistemice s-au preocupat savanții I. Kornai, G. Kleiner, B.M. Miziuk. În ciuda faptului că I. Kornai și T. Kuhn considerau drept obiect al paradigmei lor economia națională, B.M. Miziuk, dezvoltând concepția lui G. Kleiner, demonstrează posibilitatea răspândirii paradigmei sistemice de asemenea și la nivel microeconomic. Cu toate acestea, autorii² consideră drept obiect al paradigmei întreprinderea, întrucât anume aceasta reprezintă „microsociumul structural creativ de bază, care întrunește resursele de muncă, materiale, financiare și intelectuale ale societății”.³

În mediul savanților ucraineni, care acordau o atenție deosebită cercetării paradigmei sistemice în dezvoltarea economiei și finanțelor, urmează a fi menționați: A.V. Baziliuk, I.B. Baziliuk, V.M. Gheța, A.I. Danilenko, S.V. Naumenkovu, V.M. Oparina, V.M. Fedosova și alții. Paradigma modernă de administrare a întreprinderilor în Ucraina a fost studiată de: M.D. Bilik, G.G. Kireițev, G.V. Osovskiaia, A.N. Poddereghin, L.I. Fedulova etc. Teoria și practica administrării financiare anticriză a subiecților antreprenoriatului au fost cercetate în publicațiile lor de: I.A. Blank, V.P. Kukoba, L.A. Ligonenko, O.M. Skibițkii, Z.E. Șerșniova etc. Un aport important în formarea și dezvoltarea paradigmei teoretice de administrare anticriză a finanțelor corporative a fost realizată de O.A. Terescenko.

Evidențierea problemei nesoluționate; scopul articolului. În pofida numărului suficient de publicații, în care sunt expuse principiile de funcționare ale paradigmei în funcțiune și de formare a paradigmei noi de dezvoltare a economiei naționale, a piețelor financiare și subiecților antreprenori, în literatura economică a Ucrainei, nu este acordată o atenție cuvenită cercetării bazelor conceptuale de formare a paradigmei preventive de administrare anticriză a finanțelor corporative în condițiile coexistenței concepțiilor tradiționale și de propagare a concepțiilor inovaționale. Din acest motiv, scopul articolului este: în urma cercetării evoluției științei privind finanțele corporative de a justifica eficiența coexistenței, interpenetrării și interacțiunii concepției tradiționale și inovaționale a managementului financiar anticriză.

Rezultatele cercetării prin fundamentarea rezultatelor științifice obținute

În scopul studierii posibilităților interacțiunii concepției teoretice clasice și inovaționale, trebuie să ne clarificăm cu interpretarea făcută de autor definițiilor „tradiții” și „inovații”.

Conform Dicționarului,⁴ tradiții reprezintă „... ceea ce, în cele din urmă, se retracează sub influența a ceva nou”, fiind ceva „pierdut și istoric relativ”. În conștiința filistinului timpurilor de dezvoltare inovațională a evenimentelor sociale, tradiția este asociată cu trecutul, cu ceea ce și-a pierdut noutatea și înfruntă dezvoltarea și renovarea, ceea ce este neschimbat, simbolizează stabilitatea și scutește de necesitatea de a sesiza situația și de a lua decizii. În urma transformărilor social-economice, tradițiile, în opinia autorilor,⁵ „se pot distruge, transforma și substitui cu cele noi”.

Mai justificată ne pare a fi opinia autorilor Dicționarului,⁶ care consideră că opoziția tradițiilor stabilite față de inovațiile apărute este relativă. Ei disting patru faze ale interacțiunii acestor elemente: 1) tradițiile opun rezistență novațiilor; 2) tradițiile și novațiile există; 3) tradițiile și novațiile se amestecă,

¹ Корнай Я. Системная парадигма // Вопросы Экономики. – 2002. - № 4. – С. 4-22

² Клейнер Г. Системная парадигма и теория предприятия // Вопросы Экономики. – 2002. - № 6. - С. 47-69; Мизиук Б.М. Системна парадигма: становлення, зміст, інтерпретація // Фінанси України. – 2004. - №8. – С. 25-35.

³ Мизиук Б.М. Системна парадигма: становлення, зміст, інтерпретація // Фінанси України. – 2004. - №8. – С. 25-35. – С.31.

⁴ Психология общения. Энциклопедический словарь / Под ред. А. А. Бодалева // <http://vocabulary.ru/dictionary/1095/word/tradici>

⁵ Ibidem.

⁶ Крысько В. Г. Этнопсихологический словарь. - М., 1999 // <http://vocabulary.ru/dictionary/1095/word/tradici>

formând forme de compromis; 4) noviațiile se transformă în tradiții.¹

Astfel, considerăm relativă și stabilitatea tradițiilor. Autorul articolului examinează tradițiile ca fenomen limitat și instabil în timp, dar prin termenul „tradițional” subînțelege „obișnuit”, „stabilit”.

Mult mai răspândite și obișnuite în teoria și practica administrării finanțelor corporative în Ucraina sunt, conform observațiilor noastre, anume abordările tradiționale. Însă noi nu vom fi de acord cu punctul de vedere,² potrivit căruia tradițiile au legătură exclusiv cu trecutul. Considerăm că, deși tradițiile, într-adevăr, treptat își pierd noutatea, ele în niciun caz nu opun rezistență dezvoltării și renovării. În multe cazuri, ele se modifică, capătă trăsături de noviații, care cu timpul, din nou, se transformă în tradiții.

Autorul consideră ca esență a administrării anticriză implementarea unui ansamblu de măsuri pentru: 1) prevenirea și neutralizarea crizei la etapele de identificare a factorilor de criză în urma diagnosticării financiare efectuate la timp, 2) scoaterea întreprinderii din stare de criză – în cazul perturbării echilibrului financiar.³ Paradigma managementului preventiv trebuie să devină baza administrării finanțelor corporative, în condițiile moderne de risc avansat al activității subiecților antreprenoriatului.⁴ În scopul preîntâmpinării crizei, administrarea financiară, din momentul fondării întreprinderii, trebuie să fie anticriză. Din acest motiv, concepțiile administrării finanțelor corporative pot fi considerate ca fundament teoretic al administrării financiare anticriză a subiecților antreprenoriatului.

În știința economică modernă, sunt actualizate cercetările transformăției abordărilor tradiționale la administrarea finanțelor corporative în inovaționale, care, treptat, devin pentru timpul lor teorii clasice ale managementului financiar. Abordările științifice ucrainene, vizavi de determinarea criteriilor de luare a deciziilor financiare, se împart „în dependență de caracterul concluziilor teoretice și practice, la fel și în dependență de metodele și principiile de cercetare”.⁵ Merge vorba despre teoria clasică (tradițională), neoclasică, instituțională și neo-instituțională a finanțelor întreprinderilor.

În lucrările reprezentanților școlii clasice a finanțelor corporative, în teoria și practica managementului financiar, al contabilității și administrării corporative mai frecvent se aplică elaborările savantului german E. Schmalenbach. În cărțile⁶ sunt examinate întrebările teoriei raporturilor de bilanț și de finanțare a întreprinderilor, de sistematizare a regulilor de administrare rentabilă a gospodăriei, de identificare și clasificare a principalelor tipuri de cheltuieli.

Teoria bilanțului inovațională și la timpul său „dinamică”, după E. Schmalenbach, a servit drept impuls și premisă la apariția noilor concepții de bilanț – bilanț organic, după F. Schmidt și bilanț nominal după V. Rieger. Studiarea atentă a lucrărilor științifice ale lui E. Schmalenbach atestă perceperea de către autor a modalității de schimbare a paradigmatelor din contul mortificării învechitului și transformării utilului în teoria funcțională într-o calitate nouă – noviațiile. Împărtășim părerea că „punctul slab al cercetărilor savanților clasici – este examinarea separată a măsurilor de finanțare și investire”.⁷

O autonomie insuficient justificată de luare a deciziilor investiționale și financiare este la fel susținută de părtașii teoriei neoclasică a finanțelor corporative. Reprezentanții acestei școli aliniază teoria de administrare a finanțelor întreprinderii pe ipoteza pieței ideale – de funcționare exclusiv a agenților

¹ Ibidem.

² Психология общения. Энциклопедический словарь / Под ред. А. А. Бодалева // <http://vocabulary.ru/dictionary/1095/word/tradici>

³ Островська О.А. Антикризове фінансове управління в умовах економічної нестабільності // Ринок цінних паперів України. – 2009.- № 5-6. - С.83 – 89; Островська О.А. Нові тенденції в антикризовому управлінні державними корпоративними правами // Фінанси підприємств: проблеми та перспективи: В 3 т./ За наук. ред. проф. М.Д.Білик: Монографія. – Т.3. – Антикризове управління підприємством в умовах ринку – КНУТД. – К.: ТОВ «ПанТот», 2013. – 338 с. – С.133 – 152.

⁴ Olga A. Ostrovska. Implementation of a New Preventive Financial Management Paradigm for Ukrainian Enterprises// Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology, Vol. II, Issue 6, December 2012. - p.p. 148-158.

⁵ Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-е вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. - 270 с. – С. 24.

⁶ Schmalenbach, E. (1937), Finanzierungen; Schmalenbach, E. (1925), Grundlagen dynamischer Bilanzlehre; Schmalenbach, E. (1934) Selbstkostenrechnung und Preispolitik.

⁷ Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-е вид., без змін. - К.: КНЕУ, 2006. - 270 с. – С.24.

economici „raționali” și pe informația accesibilă în mod egal pentru toți.

Economiștii americani, M. Miller și F. Modigliani, au propus o teorie inovațională, la timpul său, a structurii capitalului și au înaintat o ipoteză devenită deja tradițională pentru teoriile moderne și practica administrării financiare corporative, conform căreia prețul de piață al întreprinderii nu depinde de structura capitalului, cu condiția raționalității subiecților economici și pieței ideale.¹

Drept inovație a științei financiare neoclase în domeniul administrării finanțelor corporative urmează a fi recunoscută, de asemenea, teoria portofoliului hârtiilor de valoare. În lucrările sale, îndeosebi în cartea,² G. Markovits descrie bazele teoriei moderne a portofoliului, la fel, expune un instrumentar metodic un pic complicat pentru specialiștii nepregătiți privind investițiile în activele financiare. Teoria corelației riscului și profitabilității investițiilor financiare în direcția facilitării modelului matematic este dezvoltată de W. Sharpe. Metodologia relatată în cartea³ a căpătat o aplicare mai largă în practica financiar analitică.

Autorul articolului prezentat în aspectul cercetării dezvoltării concepțiilor științifice subliniază că teoria lui W. Sharpe a apărut ca reacție la lacunele aplicării practice ale metodologiei lui G. Markovits. Folosirea, de către analiștii financiari, într-o anumită perioadă de timp, a modelului elaborat de W. Sharpe și a metodologiei după G. Markovits, confirmă posibilitatea coexistenței concepțiilor tradiționale și inovaționale teoretico-metodologice și a paradigmelor științifice.

Modelul propus de W. Sharpe, Capital Asset Pricing Model (CAPM), oferea oportunitatea de a determina corelația dintre risc și profitabilitatea hârtiilor de valoare. Însă, folosirea modelului prevedea un număr considerabil de presupuneri și condiții (principiile: pieței ideale; accesul egal al investitorilor la informație; lipsa influenței impozitării, posibilități ideale de creditare și multe altele), ceea ce îndemna lumea științifică să efectueze viitoarele cercetări științifice.

S. Ross⁴ a propus o teorie alternativă CAPM – The Arbitrage Pricing Theory (APT), care, în calitate de abordare inovațională, lua în calcul influența factorilor economici exogeni greu de prognozat (situația pieței din țară, stabilitatea economiei mondiale, inflația, dinamica ratei dobânzii, altele).

Instituționalismul s-a format ca doctrină inovațională, opozițională, vizavi de postulatele teoriilor clasice și neoclase ale economiei de piață. Părtașii instituționalismului, determinând economia drept componentă a sistemului social, atribuiau un rol considerabil în dezvoltarea socială factorilor extraeconomici. Cu toate acestea, problemele economice au fost cercetate în corelație strânsă cu problemele sociale, politice, etice și de drept, dar categoriile obișnuite pentru școala neoclasică (astfel precum prețul, profitul) s-au examinat ca rezultat al influenței unui spectru mai larg de raporturi reciproce. După părerea instituționaliștilor, acțiunile participanților pieței sunt imposibil de prognozat fără a lua în calcul influența atât a factorilor economici, cât și a celor extraeconomici. Instituționaliștii s-au dezis de principiile pieței ideale, de complexitatea informației și de o absolută raționalitate a agenților economici. Totuși, determinarea, în calitate de instituții, exclusiv a sindicatelor și statului, precum și lipsa unei teorii logic create și a unei metodologii proprii au devenit motivul instituționalismului „vechi”.

Neo-instituționalismul a apărut ca ramură a orientării neoclase. Adepții noii teorii instituționale acordau o atenție mai mare mediului instituțional, în care funcționează agenții economici.

Începutul neo-instituționalismului a fost inițiat prin lucrarea lui R. Coase⁵, în care economistul american analizează procesul apariției unui tip specific de cheltuieli – „tranzacționale”. R. Coase a numit tranzacționale cheltuielile care însoțesc interacțiunea agenților economici, întrucât colaborarea de afaceri presupune existența conflictelor și pierderilor. C. J. Dalman include în componența tranzacționalelor cheltuielile pentru: primirea și prelucrarea informației, purtarea negocierilor și luarea deciziilor, control, protecție juridică etc.⁶ Utilizarea concepției noi pentru timpul său privind spezele tranzacționale a dus la

¹ Modigliani, F. and Miller, M. H. (1958), “The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment”, Amer. Econ. Rev, p.p. 261-297; Modigliani, F. and Miller, M. H. (1963) „Taxes and the Cost of Capital”; Modigliani, F. and Miller, M. H. (1963) „Dividend Policy, Growth and the Valuation of Shares” // Journ. Business. Oct. P. 411-433.

² Markowitz, H.M. (1952), “Portfolio Selection”, The Journal of Finance, Vol.7, No 1; Markowitz, H.M. (1959), “Portfolio Selection: Efficient Diversification of Investments”, John Wiley & Sons, Inc., New York; Chapman & Hall, Limited, London.

³ Sharpe, W. F. (1970), Portfolio Theory and Capital Markets, Mcgraw-Hill College.

⁴ Roll, R. and Ross, St. A. (1976), The Arbitrage Pricing Theory Approach to Strategic Portfolio Planning.

⁵ Coase, R. (1937), “The Nature of the Firm”, Economica, Vol. 4, No. 16.

⁶ Dalman, C. J. (1979), “The Problem of Externality”, The Journal of Law and Economics. - № 1. – p. 148.

schimbarea postulatelor școlii economice neoclasice, părtașii căreia afirmau existența exclusivă a cheltuielilor de producție și lipsa cheltuielilor pentru primirea informației.

Răspândită în știința financiară a țărilor economic dezvoltate și inovațională în gestionarea finanțelor corporative în Ucraina și Moldova devine teoria neo-instituțională a finanțelor behavioriste (Behavioral Finance), care studiază legătura dintre eficiența deciziilor manageriale și psihologia de comportare a participanților relațiilor economice, în special, a celor financiare. De cercetarea influenței factorului de conduită asupra calității deciziilor luate de management s-au preocupat savanții: J. A. Akerlof, B. Barber, G. Bekker, A.I. Kitov, D. Kaneman, A.V. Lukașov, T. Odean, J. I. Stigliț, A. Tverski, O.A. Terescenko, R. Schiller și mulți alții.

Drept rezultat al cercetării efectuate de autorul articolului privind postulatele de bază ale teoriei neo-instituționale a finanțelor behavioriste, a concepției relațiilor de agenție, precum și a posibilităților implementării practice a teoriei de conduită în administrarea financiară anticriză la întreprinderile sectorului de stat a devenit sistematizarea factorilor behavioriști a situației de criză. O influență mai evidentă asupra luării deciziilor ineficiente de managementul întreprinderilor ucrainene din sectorul de stat sunt stabilite: răspândirea asimetrică a informației; conflictele de interese; factorii cognitivi; demografici; reproductivi; național-regionali; de corupție; emoționali¹. Cele relatate denotă necesitatea dezvoltării teoriei administrării financiare anticriză din contul concepției noi, conform căreia agenții economici nu pot estima adecvat situația curentă și nu pot pronostica pentru viitor situația financiară, fără a ține cont de influența factorilor subiectivi.

Concluzii și propuneri la subiectul cercetării. Orice paradigmă științifică, în condițiile reorganizărilor considerabile în știință, economie, viața socială și politică a societății are proprietăți de transformare, renovare și modificare. Confruntarea inovațiilor cu tradițiile stabilite este relativă. În procesul interacțiunii lor, unele tradiții dispar, altele se modifică, cu timpul transformându-se în inovații, care treptat capătă proprietăți de tradiții. Motivarea tezei raportate confirmă evoluția științei despre finanțele corporative, a căror gestiune din momentul fondării întreprinderii, potrivit opiniei autorului, trebuie să fie de anticriză (preventivă). În direcția determinării posibilităților de neutralizare a influenței factorilor psihologici de conduită în scopul înfruntării crizei finanțelor corporative, precum și întru elaborarea abordărilor inovaționale, pentru scoaterea întreprinderilor sectorului economic de stat al Ucrainei din situație de criză, autorul va desfășura următoarele cercetări științifice.

Formarea paradigmei inovaționale a managementului preventiv, în practica modernă de administrare a finanțelor corporative în Ucraina, se desfășoară în mod evoluționist, în condițiile coexistenței, interpenetrării, interacțiunii și transformării concepției tradiționale și inovaționale a managementului financiar anticriză.

¹ Островська О.А. Концепція біхевіористичних фінансів у подоланні кризи реального сектору економіки України. // Науковий вісник Національного гірничого Університету, № 5 (137). - 2013. – С.139-146.